

Bjørn Einar Halvorsen, desember 2018

OM ALDRING, ARBEID OG PENSJON I ISLAND

Island og islendingene er bemerkelsesverdige i flere henseender:

- *De har den klart høyeste sysselsettingen blant OECD-land, både totalt, blant eldre og ikke minst blant kvinner*
- *De har gjennomført en kraftig snu-operasjon i økonomien, etter å ha blitt meget hardt rammet av den globale finans- og økonomikrisa i 2008-2010/12.*
- *Det er det mest egalitære landet innen OECD, med relativt små inntektsforskjeller, lite fattigdom og høy grad av likestilling mellom kvinner og menn.*

Vi er i denne artikkelen mest opptatt av den svært høye og stabile sysselsettingen blant seniorer/eldre i alderen 55-75 år. For det andre Island har gjennomført de desidert kraftigste omstillingene i økonomien, men uten at dette har gått nevneverdig ut over seniorsysselsettingen. Hva er årsakene? Hva er drivkreftene?

En hovedårsak synes å stå fram som den mest plausible: Nemlig tradisjonelle holdninger om at arbeid har egenverdi, og at alle forventes å bidra etter evne. En høy arbeidsmoral, arbeidsglede og aldersnøytrale holdninger og atferd i arbeidsmarkedet, både blant eldre selv og blant arbeidsgivere og ledere. Alder er stort sett ikke noe tema i arbeidslivet i Island.

Innhold:

- En relativt ung, men aldrende befolkning
- Høyest seniorsysselsetting i Norden og OECD
- Økonomisk snuoperasjon etter finanskrisen
- Et fleksibelt og inkluderende arbeidsmarked
- men nokså mange på uføretrygd
- Pensjonssystem, -reformer og aldersgrenser
- Samlet vurdering: Hva er det med Islendingene?

En relativt ung, men aldrende befolkning

Island har en relativt ung befolkning, men liksom i de øvrige land i Norden og i Europa vil også Island få en aldrende befolkning på lengre sikt. Ca. 13 1/2 prosent befolkningen var 65 år eller eldre i 2015, og denne andelen ventes å øke til ca. 20 prosent i 2030. Dette er langt lavere eldreandeler enn i de andre landene i Norden og i Europa forøvrig, men stigningstakten er omtrent lik. Se [tabell 1](#).

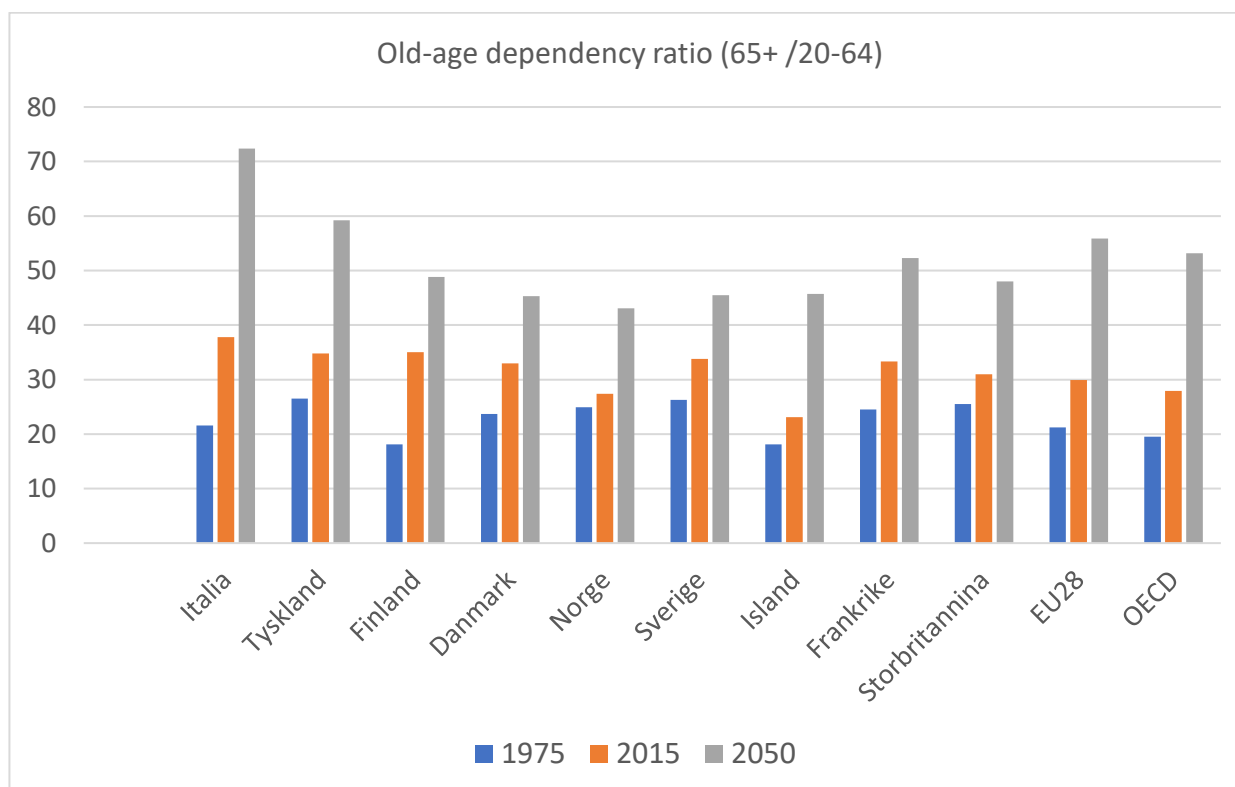
Tabell 1 Andel personer 65 år og eldre i befolkningen 2015 og 2030. Prosent. Nordiske land

Island	Danmark		Finland		Norge		Sverige		UNECE		
	2015	2030	2015	2030	2015	2030	2015	2030	2015	2030	
13,7	19,9	19,0	22,8	20,2	25,2	16,3	20,1	19,6	22,2	15,3	20,5

Kilde: UNECE Synthesis Report: A Sustainable Society for All Ages: Realizing the potential of living longer. Lisbon Conference September 2017. Middel-alternativer i nasjonale framskrivinger i 55 UNECE-land.

Måler man isteden andelen eldre i forhold til befolkningen i såkalt «yrkesaktiv alder», så får man høyere tall og sterkere stigning. [Figur 1](#) viser tall for slike demografiske «eldreforsøringsrater» (old-age dependency ratio) for noen utvalgte land i Europa (antall personer 65+ / 20-64 år). I Island økte dette forholdstallet fra 18 % i 1975 til 23 % i 2015, og det ventes å øke videre til 46 % i 2050 (og ytterligere etter det). Det blir sterkere veksttakt på lang sikt framover enn i de andre nordiske landene, men fra et lavere nivå i 2015. Utviklingen i Island er ikke så ulik gjennomsnittet for alle OECD-land under ett. Se [figur 1](#).

Figur 1 Antall personer 65+ per person 20-64 år i utvalgte land i Europa. Prosent 1975, 2015 og 2050 (kilde OECD)

Levealder: Forventet levealder ved fødsel i Island er drøyt 80 år for menn og nær 84 år for kvinner. Det er omtrent på linje med nivåene i Norge og Sverige, og høyere enn i de fleste andre land i Europa og OECD. Se [tabell 2](#). Forventet gjenstående levealder *ved 65 år* i Island er 18 år for menn nær 21 år for kvinner. Også dette er om lag på linje med Norge og Sverige, og noe høyere enn i andre land i Europa (tabell 2).

De aller fleste av de 18-20 gjenstående leveårene for en 65-åring forventes dessuten å være ved god eller ganske god helse.

Tabell 2 Forventet gjenstående levealder ved fødsel og ved fylte 65 år. Menn og kvinner 2015.

Danmark, Norge, Tyskland og FN-Europa region (UNECE)

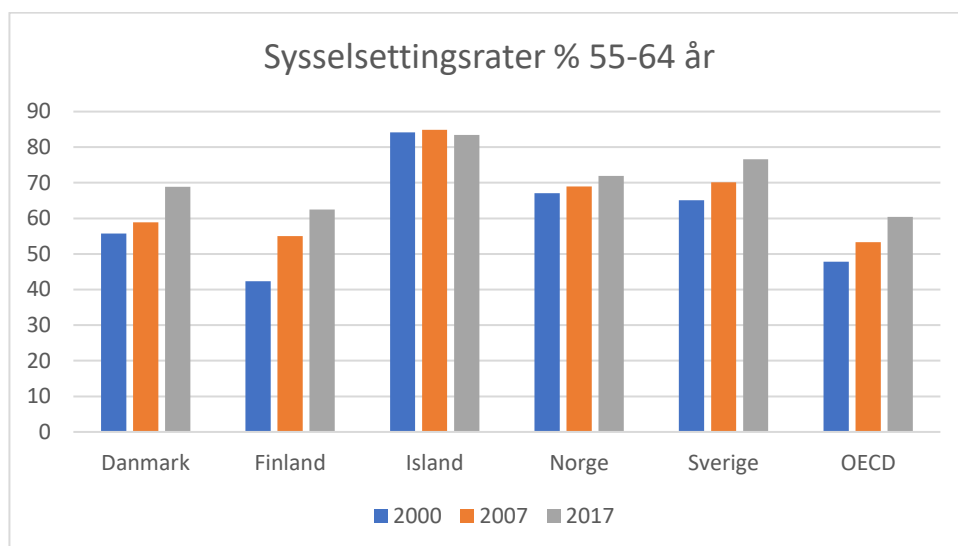
Island		Danmark		Finland		Norge		Sverige		UNECE	
M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
Forventet levealder											
- ved fødsel											
80,6	83,8	78,1	82,2	77,7	83,7	79,5	83,6	80,0	83,7	74,4	80,5
- ved 65 år											
18,0	20,8	17,5	20,2	17,8	21,5	18,3	21,2	18,6	21,2	17,1	20,0

Kilde: UNECE Synthesis Report: A Sustainable Society for All Ages: Realizing the potential of living longer. Lisbon Conference September 2017. Middel-alternativer i nasjonale framskrivinger i 55 UNECE-land.

Island har den klart høyeste seniorsyssselsetting i Norden så vel som i OECD

Syssselsettingen blant personer over 50 år i Island er den høyeste blant OECD-land, liksom den samlede syssselsettingen uansett alder også er den høyeste. I aldersgruppen 55-64 år er nærmere 85 % i jobb, en syssselsettingsrate som har vært stabil over tid. I Norge og Sverige er den tilsvarende syssselsettingsraten (55-64 år) noe lavere, men stigende (hhv 72 % og 76,6 % i 2017). I Danmark og Finland er syssselsettingsratene lavere i denne aldersgruppen, og mer på linje med OECD-gjennomsnittet. Men overalt er det stigende syssselsettingsrater i denne aldersgruppen. I Danmark er den nå nesten på samme nivå som i Norge (7 av 10). I Finland så vel som i OECD totalt er nå 6 av 10 personer i 55-64 års gruppen i arbeid. I aldersgruppene *over 65 år* øker syssselsettingen fremdeles i Island, og det på et meget høyt nivå. I Island er mer enn halvparten av alle mellom 65-70 år og en av fem mellom 70-75 år i arbeid. Dette er langt høyere syssselsetting blant de eldste enn i andre land. Se [figur 2](#) og [tabell 3](#).

Figur 2 Sysselsatte 55-64 år i prosent av aldergruppen i de nordiske land og OECD
Kilde: OECD Employment Outlook 2018

Tabell 3 Sysselsetting blant personer eldre enn 50 år i de nordiske land og OECD totalt.

	Island		Finland		Norge		Sverige		OECD	
	2006	2016	2006	2016	2006	2016	2006	2016	2006	2016
Prosent av aldersgruppen										
50-74 år										
	72,5	72,3	47,0	47,0	56,6	56,5	55,5	55,3	47,0	50,9
Herav										
50-54 år										
	91,9	89,9	81,1	81,6	83,2	82,2	84,3	86,7	73,9	75,7
55-64 år										
	84,9	84,4	54,5	61,4	67,4	72,6	69,8	75,6	52,7	59,2
65-69 år										
	50,5	56,3	7,6	13,8	20,2	28,0	12,9	22,0	20,3	25,5
70-74 år										
	13,8	19,2	3,9	6,1	6,0	7,2	6,7	9,0	12,0	14,6

Kilde: OECD Older Workers Scoreboard 2006 and 2016

Blant personer i arbeidsstyrken i alderen 55-64 år var det i Island i 2016:

- 2 % arbeidsledige, hvorav 25 % langtids ledige
- 5 % midlertidig ansatte
- 7 % ny-tilsatte (< 1 år)
- 80 % varig ansatte (>5 år)

Det er lav ledighet og relativt liten andel langtids ledige og relativt få midlertidig ansatte blant personer mellom 55-65 år i Island. Dette er omtrent som i Norge, men lavere enn i de andre nordiske landene. 8 av 10 seniorer i Island har vært ansatt mer enn 5 år i sin nåværende jobb, mens 3,5% hadde skiftet jobb siste år. Begge deler er uttrykk for en relativt stabil jobb-tilknytning i denne aldergruppen. Det er relativt mange selvstendig næringsdrivende i alderen 55-64 år (18-20 %) Det er omtrent 10 % lavere sysselsetting blant kvinner enn blant menn i aldersgruppen 55-64 år. Sysselsettingen blant kvinner i Island er den høyeste i OECD, både blant yngre og eldre kvinner (OECD Employment Outlook 2018)

Aktive eldre

De eldre i Island er aktive også på mange andre måter enn ved inntektsgivende arbeid. Island scorer høyest av alle 32 EU- og EØS-land på EU/EØS Active Ageing Index – etterfulgt av Norge og Sverige. Dette er en indeks som består av 22 indikatorer fordelt på fire hovedområder for en aktiv aldring: Sysselsetting. Samfunnsdeltaking. Helse, trygghet og selvstendige liv. Miljø og kapasitet for aktiv aldring. (*Kilde Active Ageing Index AAI*)

Undersøkelser fra 10-12 år tilbake dokumenterer at 14 % av alle eldre 67-år var i lønnet arbeid, og de fleste av dem på full tid (38 timer eller mer). 7 av 10 mellom 67-80 år sa de hadde god helse, og 6 av 10 over 80 år sa det samme. Halvparten av alle over 67 år sa at de mosjonerte eller trente regelmessig tre ganger i uka eller mer. Nesten alle mellom 67-80 år bodde i egen bolig, og 8 av 10 personer over 80 år gjorde det samme. (Kilder: Gallupundersøkelser om forhold og holdninger hos eldre 2006-2008, samt to studier av eldres bidrag i samfunnet fra samme tid. (Halvorsen og Tegtstrøm 2013))

Nyere undersøkelser bekrefter dette aktive eldre-bildet: 2 av 3 eldre over 67 år har regelmessig kontakt med sine barn og barnebarn, og 4 av 10 hjelper sine barn/barnebarn med oppgaver av ulike slag, 6 av 10 hjelper dem økonomisk av og til, og 1 av 4 deltar regelmessig i frivillig arbeid. (Kilde: Islands landrapport til UNECE 2017)

Sosial- og likestillingsministeren har utpekt sitt eget rådgivende utvalg for eldrespørsmål. Utvalget er samtidig et kontakt- og koordineringsorgan for frivillige eldreråd sentralt og lokalt. (Islands landrapport til UNECE 2017)

Likestilling

Island er kanskje det mest likestilte land mellom kjønnene i verden. Sysselsettingen blant kvinner i alle aldre er høyest i OECD. Alltinget har regelmessig over flere ti-år behandlet handlingsplaner for likestilling i henhold til Likestillingsloven. Den foreløpig siste handlingsplanen ble behandlet i Alltinget i 2016 og inneholder 21 konkrete likestillingsprogrammer som skal gjennomføres i den pågående Allting-perioden. Et nytt tillegg i Likestillingsloven ble vedtatt i Alltinget 1. juni 2017. Det gir krav om dokumentert likelønn for likt arbeid i bedrifter med 25 ansatte eller mer. Formålet er å forhindre lønnsdiskriminering. (Kilde: Islands landrapport til UNECE 2017)

Økonomisk snuoperasjon etter finanskrisen

Den globale finanskrisen som satte inn høsten 2008, rammet Island og Islendingene spesielt hardt. Faktisk så var de til en viss grad aktivt medvirkende til deler av krisen. Det hadde over noen tid utviklet seg en «cowboy-økonomi» i enkelte finansinstitusjoner i Island (Glitnir bl.a). Det bygget seg opp en gigantisk låne- og investeringsboom uten nødvendig realøkonomisk sikkerhet. Kollapsen i Islands økonomi ble kraftig, og reaksjonene på den ble også kraftige. Bankene gikk konkurs og folk mistet sine sparepenger. Byggevirksomhet stoppet opp, og Reykjavik hadde i flere år «spøkelsesbydeler» med halvferdige byggeprosjekter som sto tomme. Det Islandske folket tok et kraftig oppgjør med dette og med de ansvarlige. Regjeringen måtte gå og statsministeren og andre ansvarlige og involverte ble straffet rettslig. Det ble nyvalg til Alltinget (sjekk).

Brutto nasjonalprodukt gikk ned med 10 % fra 2008 til 2010. Arbeidsløsheten steg fra under 2% i 2008 til over 8 % i 2011.

Island og Islands økonomi har deretter gjennomgått en bemerkelsesverdig snuoperasjon. Befolkningen tok oppgjør og kontroll med finansinstitusjonene, og myndighetene fikk økonomien gradvis over til sunn utvikling og vekst igjen. Antall bedriftsetableringer falt først kraftig, fra ca. 3700 registrerte etableringer i 2007 til ca. 1700 i 2010, men har siden økt til ca. 2700 i 2016. Husholdningenes samlede gjeld har gått ned fra en topp på 250% av deres disponible inntekt i 2010 til 40% i 2016. Bedriftenes samlede gjeld gikk ned fra nærmer 250 prosent av deres samlede kapitalverdi i 2008 til ca. 60% i 2015. Den offentlige gjelden har avtatt fra ca. 100% av brutto nasjonalprodukt (BNP) i 2011 til ca. 60% i 2016. BNP passerte 2008-nivået igjen i 2015 og er nå (2018) oppe på ca. 120% av 2008-nivået. Arbeidsløsheten har avtatt ned til under 3% igjen. (OECD Economic Surveys: Iceland 2018)

Island har for tiden den høyeste økonomiske veksten i OECD, med ca. 7% reell vekst i BNP i 2016 og ca. 5% i 2017. Dette skyldes omlegging i den økonomiske politikken, herunder kontroll med den offentlige finanspolitikken og ikke minst med bank- og finanssektoren. En kraftig øking i turisme og godt hjulpet av gunstige bytteforhold i utenrikshandelen har også bidratt

godt til den gode utviklingen. Det er utviklet og under implementering et treparts samarbeid om lønnsdannelsen, etter nordisk mønster. Den samlede sysselsettingen er økt med ca. 20% fra i alt ca. 165.000 sysselsatte i 2010 til ca. 195.000 i 2016. Den samlede sysselsettingsraten på 86% av befolkningen i alderen 15-64 år i 2017 er den høyeste i OECD.

(OECD Employment Outlook 2018)

Det hører også med at Island er et utpreget *egalitært land* med tradisjon for å ta i et tak sammen og å dele på utfordringer, oppgaver og goder. Dette har nok antakelig også vært med og bidratt til snuoperasjonen etter den økonomiske krisen. Island har *mest inntektslikhet* i OECD, etterfulgt av de øvrige nordiske landene. (Gini-indeks lik 0,24 / Norge 0,25 / OECD 0,32) *Andelen fattige* i befolkningen er også den laveste i OECD: Under 5% av befolkningen har netto inntekt lavere enn halvparten av median-inntekten (Norge: 8%). Den materielle levestandarden så vel som den subjektive opplevelsen av å ha et godt liv er begge deler meget høy i Island. (OECD Income Distribution Database og OECD Better Life Index 2016)

Et fleksibelt og inkluderende arbeidsmarked.....

Det Islandske arbeidsmarkedet er ganske fleksibelt. Det er ikke så streng beskyttelse av arbeidstakere som i f.eks. Norge og Sverige. Bedrifter kan forholdsvis lett tilpasse arbeidsstokken sin etter skiftende konjunkturer og etterspørsel. Bedriftenes behov for enten å øke eller å redusere bemanningen lar seg nokså lett gjennomføre, og en konjunktur-sensibel migrasjon forsterker dette. Den samlede deltakelsen i arbeidslivet er som nevnt den høyeste i OECD, og dette gjelder ikke minst også blant kvinner og blant seniorer og eldre.

Fagforeningene står relativt sterkt: 9 av 10 ansatte er fagorganiserte (5 av 10 i Norge). Dette har nok også bidratt til den høye sysselsettingen og den store inntektslikheten i Island. Det er også utviklet og under utvikling et mer koordinert treparts samarbeid om lønnsforhandlinger og -oppgjør. Lønnsveksten har imidlertid vært sterkere enn produktivitetsveksten i de siste årene, og forhandlingene har ofte blitt brutt uten at det er oppnådd enighet. (Kilde: OECD Economic Surveys Iceland 2018)

Også dette er viktige faktorer bak den vellykkede økonomiske snu-operasjonen etter finanskrisen. Det var heller ikke slik at sysselsettingen gikk vesentlig ned i kjølvannet av finanskrisen, heller ikke blant seniorer og eldre. Det var stigende ungdomsledighet og flere unge som verken var i jobb, utdanning eller opptrening til arbeid (neets), men dette har også blitt bedre, og det har altså ikke ført til lavere sysselsetting, hverken samlet sett eller blant seniorer og eldre.

Regjeringen har trukket opp en samlet politikk for å stimulere til at eldre som ønsker og har kapasitet til det, kan fortsette (enda) flere år i arbeid. Denne politikken knytter også an til politikken for mer fleksible pensjoner. Målet er at flere eldre kan gå over i jobber med mindre fysiske krav og kanskje noe mindre oppgaver og ansvar – i samråd mellom deres egen og bedriftens preferanser. Regjeringen vurderer også økt skattefritak eller skattelette for arbeidsinntekt i kombinasjon med pensjon. (Kilde: Islands landrapport til UNECE 2017)

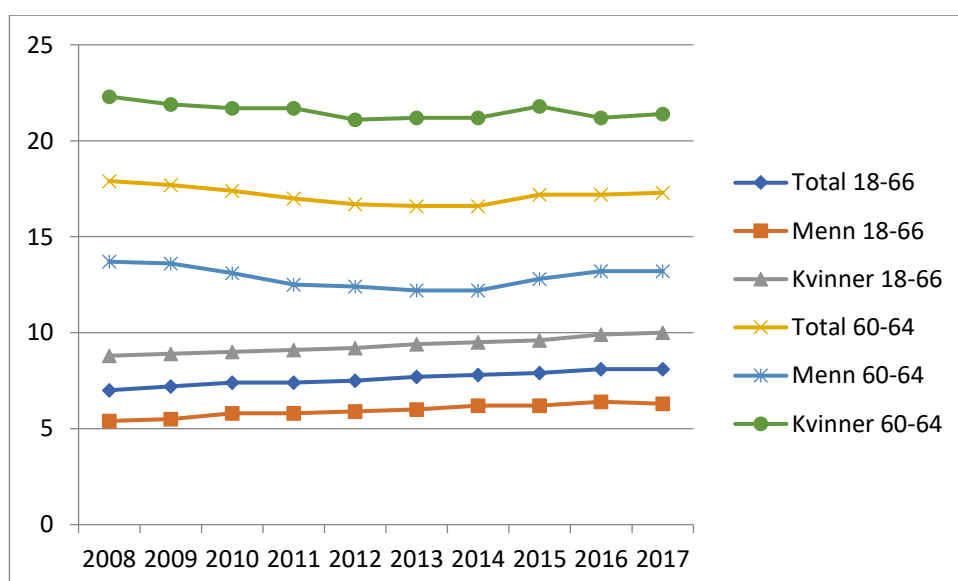
Livslang læring. En lov om voksenopplæring ble vedtatt i 2010, for første gang i Island. Målet er å heve det generelle utdanningsnivået i den voksne befolkningen, spesielt blant dem med lav formell utdanning. Loven er et foreløpig siste steg i en samlet gjennomgang av lovgrunnlaget for utdanningssystemet i Island, basert på prinsippet om at folk skal ha mulighet til utdanning gjennom hele livet. (Kilde: Islands landrapport til UNCECE 2017)

..... men nokså mange på uføretrygd

Det er nokså mange som mottar uføretrygd i Island, og forekomsten er økende. Totalt 8% av den voksne befolkningen mottok uføretrygd i 2017, mot 7 % ti år tidligere. Det er flere kvinner enn menn som mottar uføretrygd, hhv 10% og 6 % av alle kvinner og menn i alderen 18-66 år i 2017. I aldergruppen 60-64 år var det drøyt 17 prosent uføretrygdete i 2017 – 13 % blant menn og drøyt 21 % blant kvinner. Disse uføreratene har vært nokså stabile i de siste 10 årene (2008-2017). Se [figur 3](#).

Uføreratene i Island er betydelig lavere enn tilsvarende uførerater i Norge. I Norge mottok 26 % av aldergruppen 60-64 år uføretrygd pr juni 2018 – 21 % blant menn og 31% blant kvinner. Uføreratene blant eldre er nedadgående i Norge. (Nav-statistikk).

Figur 3 Uførepensjonister i prosent av aldersgrupper. Island 2008-2017

Kilde: Statistics Iceland 2018

Noe av uføre-tallene blant eldre i Island kan nok ha sammenheng med relativt liten adgang til fleksibel, selvvalgt pensjonering før den offisielle pensjonsalderen på 67 år. Men alderspensjonssystemet har blitt mer fleksibelt, uten at dette kan se ut til å ha fått noen vesentlig innvirkning på uføre-utviklingen. Uføretrygdene fungerer nok ennå til dels som en tidlig pensjonering blant en del eldre over 60 år. Det gjelder særlig blant kvinner. De store omstillingene i Islands nærings- og arbeidsliv etter finanskrisen i 2008, synes *ikke* å ha påvirket utviklingen i uføreforekomstene i nevneverdig grad, og spesielt ikke blant eldre.

Pensjonssystem og pensjonsreformer

Island har et tre-pillar pensjonssystem som består av:

1. Universell, lik og skattefinansiert grunnpensjon for alle innbyggere, basert på botid
2. En obligatorisk inntektsavhengig tilleggspensjon for alle arbeidstakere, basert på kapitaldekning (fond) med medlemspremier fra arbeidstakere og arbeidsgivere
3. Frivillige individuelle pensjonsforsikringer basert på premiefinansiert kapitaldekning

Den vanlige pensjonsalderen er 67 år, og den alminnelige øvre aldersgrensen i arbeidslivet er 70 år. Det kreves 40 års botid for full grunnpensjon og 40 års opptjening og innbetaling for full tilleggspensjon. De allmenne grunn- og tilleggspensjonene utgjør til sammen ca. 2/3 av vanlige lønnsinntekter ved full botid og opptjeningstid, herav 56 % lønnskompensasjon gjennom den allmenne tilleggspensjonen. Netto kompensasjonsgrad etter skatt ligger på 75-80 %. I tillegg kommer individuelle pensjonsforsikringer. Grunnpensjonen er blitt hevet og indeksert med utviklingen i levekostnader for å motvirke fattigdom blant eldre. Det obligatoriske pensjonsnivået i Island er dermed ikke så ulikt den norske folketrygden hva gjelder pensjonsnivå - litt høyere faktisk. Loven om obligatorisk tilleggspensjon (tjenestepensjon) trådte i kraft fra 1. juli 1998, så det er ingen som har tjent opp full tilleggspensjon ennå.

Det har også en viss fleksibilitet og valgfrihet om pensjoneringstidspunktet etter hvert. Opptjent tilleggspensjon kan tas ut fra fylte 60 år, og kan utsettes til fylte 70 år. Årlig utbetalt pensjon blir mindre ved tidlig uttak og større ved sent uttak. Siden 2007 har man også kunnet utsette pensjonsuttaket fram til fylte 72år, mot at den årlige pensjonen økes med 0,6 % per måned utsettelse, dvs. med 7,2 % per års utsettelse.

Fra 2018 er det mulig å ta ut halv tilleggspensjon, mot tilsvarende reduksjon i arbeidstid.

Regjeringen har som mål å øke den ordinære pensjonsalderen fra 67 til 70 år – stegvis med 1-2 måneder i året.

Kilder: Islands landrapport til UNECE 2017. OECD Pensions at a Glance 2017. Finans- og økonomidepartementet i Island (2018)

Samlet vurdering: Hva er det med Islendingene?

Island og islendingene er bemerkelsesverdige i flere henseender:

- De har den klart høyeste sysselsettingen blant OECD-land, både totalt, blant eldre og ikke minst blant kvinner
- De har gjennomført en kraftig snu-operasjon i økonomien, etter å ha blitt meget hardt rammet av den globale finans- og økonomikrisa i 2008-2010/12.
- Det er det mest egalitære landet innen OECD, med relativt små inntektsforskjeller, lite fattigdom og høy grad av likestilling mellom kvinner og menn.

Vi er i denne sammenhengen mest opptatt av den svært høye og stabile sysselsettingen blant seniorer/eldre i alderen ca. 55-75 år. Og for det andre at Island har gjennomført de desidert kraftigste omstillingene i økonomien, og vel og merke uten at dette har gått nevneverdig ut over seniorsysselsettingen. Hva er årsakene? Hva er drivkreftene?

Det har ofte vært antydning at *èn årsak* kan være relativt høy pensjonsalder (67), relativt lave pensjoner med relativt liten fleksibilitet til valgfri, tidligere pensjonering før 67 år. Dette kan maksimalt være delvis riktig. Pensjonsalderen så vel som pensjonsnivået er omtrent på linje med den norske folketrygden, og i begge land er det supplerende pensjoner i tillegg til dette. Det er adgang til fleksibelt uttak mellom 60-75 år etter liknende prinsipper som i Norge, dvs. lavere årlig pensjon ved tidlig uttak og omvendt. Den utvidete fleksibiliteten har kommet gradvis etter 2007, dvs. ganske lenge etter de øvrige nordiske landene. Den obligatoriske tilleggspensjonen er dessuten ikke fullt «modnet» ennå, så ingen kan ennå ha tjent opp full pensjon.

Det har også vært hevdet at lønningene er relativt lave og levekostnadene relativt høye, slik at mange kanskje kan synes at de må jobbe lengre for å få økonomien til å strekke til. Heller ikke dette synes det å være noe videre empirisk hold i. Islendingene har gjennomgående høy materiell levestandard og høy livskvalitet, høy inntektsvekst, samtidig som det er stor grad av inntektslikhet og relativt lav fattigdom. (OECD Economic Surveys Iceland 2017).

Èn type årsak synes å stå tilbake som den mest plausible: Nemlig først og fremst tradisjonelle holdninger om at arbeid har egenverdi og at alle forventes å bidra etter evne.

Dette er riktignok ikke fremmede holdninger i f.eks. Norge heller, men på Island gir det altså utslag i enda høyere sysselsetting blant eldre. Dette kan synes å være nokså konsistente holdninger både på tilbuds- og etterspørselssiden i arbeidsmarkedet i Island, dvs. både blant eldre yrkesaktive selv og blant ledere og arbeidsgivere. Og ikke minst: Det kan synes å være holdninger som omsettes i konsistent atferd på arbeidsmarkedet – også fra begge sider.

En gruppe medarbeidere fra NAV fikk bekreftet dette ved en studietur til Island i 2008. («Oppsummering fra en studietur til Island delmål 3 i IA-avtalen». 2009). Gruppen møtte representanter for det som tilsvarer LO, NHO NAV (arbeid g trygd). Det å være uavhengig og ikke ligge andre eller samfunnet til byrde er en holdning som går igjen på Island, ifølge deltakerne på studieturen. Det gjelder spesielt blant seniorer og eldre. De konkluderte slik:

«Hovedkonklusjonen fra turen er at på Island fokuseres det på den enkeltes kompetanse og den enkeltes bidrag. Alder i seg selv er ikke tema, og dette bør vi bruke som rettesnor i vårt videre arbeid med IA delmål 3 i Norge.» (sitat)

Det er imidlertid et problem at nokså mange, ikke minst eldre mottar uføretrygd. Det er likevel vanskelig å ane noen sammenheng med de omfattende omstillingene etter finanskrisen som satte inn høsten 2008. Uføreratene i alderen 60-64 år har vært nokså stabile i de siste 10 årene (2008-2017). I Island har man i flere år forsøkt å utvikle og styrke den medisinske og yrkesmessige rehabiliteringen, men uten at dette har ført til at uførepensjoneringen har gått ned. Uførepensjoneringen fungerer nok langt på vei som en «tidlig-vei» til pensjonering for en del islendirer over 60 år. Det gjelder nok ikke minst blant eldre kvinner som ikke lenger kan fortsette i full jobb.

I Norge vet vi at mye av uføretrygdingen har sammenheng med omstillinger og nedbemanninger i arbeidslivet. (Rege, Røed, Salvanes m.fl.). Noe liknende synes *ikke* å være tilfellet i Island i samme grad. Jeg har imidlertid ikke kunnet finne Islandske forskning som verken bekrefter eller avkrefter dette.

Kilder

Bengt Bratberg, Elisabeth Fevang og Knut Røed: *Disability in the Welfare State: An unemployment problem in disguise?* IZA Discussion Paper no 4897, April 2010 Bonn

Björnsdóttir, Hardadóttir og Torfadóttir (2007): *Older people`s contribution to society.* Rannsókanarstofnun Kennaraháskóla Íslands.

EU /UNECE Active Ageing Index (AAI). <https://statswiki.unece.org/display/AAI>

Halvorsen B og Tegtstrøm J: *Det dreier seg om helse og arbeidsglede. Om seniorer, arbeid og pensjonering i Norden.* TemaNord 2013: 519 Nordisk Ministerråd

Kristiina Huttunen, Jarle Mjøen og Kjell G Salvanes: *How destructive is a creative distruction? The costs of worker displacement.* Journal of the European Economic Association 2010.

Íslands landráttur til UNECE (2017): *Report on the follow-up to the Regional Implementation Strategy of the Madrid International Plan on Ageing in Iceland.* June 2017

Mari Rege, Kjetil Telle og Mark Votruba: *The effects of plant downsizing on disability pension utilization*. Journal of European Economic Association 7 (4) 754-785 (2009)

NAV Arbeidslivssentre I Aust-Agder, Buskerud, Telemark og Vestfold: *Seniorpolitikk - Oppsummering fra en studietur til Island august 2008*. Rapport januar 2009

NAV Statistikk: Mottakere av uføretrygd etter alder og kjønn pr 30.09.2018

OECD Economic Surveys: Iceland 2014 and 2018

OECD Employment Outlook 2018

OECD Older Workers scoreboard 2016

OECD Pensions at a Glance 2017: Country Profiles – Iceland

Statistics Iceland: Recipients of disability pensions by sex and age 2008-2017

UNECE Synthesis Report: *A Sustainable Society for All Ages: Realizing the potential of living longer*. Lisbon Conference September 2017